

Галінська С.О.
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

ПИТАННЯ ЕТИКИ У СФЕРІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Об'єкти права інтелектуальної власності сьогодні стали невід'ємною частиною бізнесу. Великі гонорари, прибутки у шоу-бізнесі та підприємницькій діяльності отримують суб'єкти таких прав. Міжнародні та національні нормативні акти встановлюють досить жорсткий захист у сфері права інтелектуальної власності. За таких умов важливо пам'ятати про етику в бізнесі, зосередити увагу на питанні етики у процесі використання об'єктів права інтелектуальної власності у світлі постійного розвитку суспільства.

Етику визначають як норми поведінки, сукупність моральних правил певної суспільної чи професійної групи. Вона є важливим фактором свідомого підтримання правопорядку в суспільстві. Питання етики у сфері бізнесу існувало майже з початку торгівельних відносин. Ще Адам Сміт заявляв: «Представителі одного і того ж виду торгівлі или ремесла редко собираются вместе даже для развлечений и веселія без того, чтобы их разговор не кончился заговором против публики или каким-либо соглашением о повышении цен».

Ми знаємо, що права на об'єкт інтелектуальної власності реєструються та підлягають захисту у різних країнах, що без дозволу винахідника (або іншого суб'єкта права на винахід) не можна використати винахід у виробництві, що права автора є невід'ємними. Та чи замислювалися ми, навіщо існує таке жорстке регулювання у сфері права інтелектуальної власності? — Для захисту права автора на результат його творчої діяльності, скажете ви, для надання справедливої винагороди?

Право інтелектуальної власності по суті постає не чим іншим, як монополією на використання, надання права на використання конкретного об'єкту захисту. Прихильники такої монополії права інтелектуальної власності виправдовують її необхідність тим, що вона являється «стимулом винаходити і розробляти нові товари». Однак, наприклад, Родрік Лонг, лібертаріанський філософ, зауважує: «З погляду етики, майнові права будь-якого виду мають бути визнані як вираження права індивідів контролювати власне життя. Таким чином, будь-які заявлені майнові права, що конфліктують з цим моральним базисом — такі, як право власності на рабів — є недійсними. На мое судження, права інтелектуальної власності також зазнають поразки при проходженні цього тесту. Посилення захисту авторських прав і їм подібних мають на меті попередити мирне використання людьми інформації, якою вони володіють». Родрік Лонг говорить, що інформація є універсальною, існує у свідомості інших людей та виражена у їх власності, і тому сам власник не має легітимного суверенітету. «Ви не можете мати у власності інформацію без того, щоб мати у власності інших людей».

Отже, законодавством право інтелектуальної власності підноситься нам апіорі як необхідна монополія, що є умовою інноваційного та творчого прогресу. Проте, з точки зору прагматичної етики таке визнання певних постулатів апіорі у праві є неетичним саме по собі. Необхідність існування монополії має бути чітко обґрунтованою.

Такі роздуми приводять нас до висновку, що посилення захисту права інтелектуальної власності уже не виглядає найкращим способом стимулювання наукового прогресу та творчого розвитку. Таким чином, видається необхідним послабити існуючий захист права інтелектуальної власності. Вражає те, як на сьогоднішній день більшість наукових статей у даній сфері закликає до ще більшого посилення його захисту! І лише поки досить слабкий голос опозиційної думки заявляє про важливість для суспільства вільного доступу до інформації та набутків людства.

Результат творчої діяльності є унікальним явищем. Творець створює нову у суспільстві річ/твір. У той же час неможливо уявити, що новий твір або річ могли бути створені без усього багажу знань, який накопичило людство за час свого існування. Чому ж у такому випадку право на цей об'єкт належить лише одній особі?

А чи не вигідно власникам великих міжнародних корпорацій зосереджувати у своїх активах новітні технології, винаходи та процеси, залишаючи, таким чином, конкурентів далеко позаду? Адже згідно з міжнародними конвенціями, договорами та національними законами інші учасники ринку не можуть використовувати об'єкти промислової власності без дозволу суб'єкта права. А щодо творів літератури та мистецтва: для блага суспільства в цілому посилений захист виявляється навіть негативним, адже ускладнюється процедура доступу та використання теоретичних праць різних авторів, науковців для звичайних громадян, як наслідок — значно уповільнюється розвиток вільної думки.

Яким же є вихід з такої неоднозначної ситуації? Виявляється можливе навіть співіснування двох протилежних концепцій — посиленого захисту та вільного доступу до об'єктів права інтелектуальної власності. Існує чимало різновидів «вільних ліцензій», які надають право автору відмовитись від прав на твір повністю або частково на користь суспільства.

Сьогодні у світі одними з найбільш відомих ліцензій є ліцензії Creative Commons. Вони покривають широкий спектр творчих робіт — аудіо, зображення, відео, тексти. Creative Commons пропонують на розсуд авторів набір ліцензійних можливостей залежно від бажаного рівня захисту та свобод: від «деякі права застережені» до суспільного надбання — «жодні права не застережені». Виділяють міжнародні ліцензії CC, які ґрунтуються на міжнародних угодах про авторське право та суміжні права, та національні, які перекладені національними мовами і адаптовані до національного законодавства. Такі ліцензії з'явилися у 2002 році, а зараз їх вже більше 100 мільйонів.

У віртуальному середовищі діє відкритий контент у вигляді відкритих проєктів: електронних енциклопедій і бібліотек, веб-журналів, відкритих

книг, публічних сайтів, мереж реє-to-реє, банків ідей, наукових публікацій, форумів, відкритих освітніх і комунікативних середовищ тощо, де і застосовуються зазначені суспільні ліцензії. На наш погляд, доступ до такої бази «відкритих» творів виступить каталізатором науково-технічного прогресу, а також дасть можливість покращити рівень знань громадян в різних галузях. А це вже і буде етичним відношенням до суспільства та конкретного автора — надати доступ до нової інформації широкому загалу та дати право вибору кожному автору долі для свого твору. У свою чергу такі дії вчинять позитивний вплив на соціально-економічний, культурний рівень життя в країні.

Законодавством США та деяких інших країн передбачена легальна можливість використання суспільних ліцензій, Україна ж ще не дійшла до таких змін. Поки навіть не існує налагодженої системи укладання ліцензійних договорів у електронному вигляді. Проте неминучими нам видається наближення змін у даній сфері — адаптація законів до прогресуючих реалій та формування єдиних справедливих міжнародних стандартів у сфері бізнесу та права інтелектуальної власності, які будуть етичними у першу чергу по відношенню до людства та творців.

Шпиль В.А.

Международный гуманитарный университет

ГААГСКИЕ ПРАВИЛА КАК БАЗИС МЕЖДУНАРОДНОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ ДОГОВОРА МОРСКОЙ ПЕРЕВОЗКИ ГРУЗА

Вопрос о праве перевозчика иметь в коносаменте условия, снимающие с него ответственность за свою собственную вину и за вину своих служащих, дискутировался десятилетие. Главными участниками дискуссии были США и Великобритания; первая страна представляла интересы грузовладельцев, вторая — судовладельцев. В США перевозчик считался страховщиком товаров, вверенных ему для перевозки, и нес практически абсолютную ответственность. Дискуссия охватила широкие круги в политической и хозяйственной жизни стран, занимающихся морскими перевозками. Непокрытая страхованием абсолютная ответственность тормозила развитие больших судоходных обществ. Необходим был компромисс: ответственность за виновное причинение убытка при погрузке, укладке или доставке груза должна быть возложена на перевозчика, а ответственность за приведение судна в мореходное состояние с него снималась при определенных обстоятельствах. Компромисс нашел свое отражение в Законе Хартера от 18 февраля 1893 г. Со временем этот компромисс был воспринят в законодательстве других государств и в Брюссельской конвенции.